

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA BORARO (P3)

PUDUNGWANA 2014

MEMORANDAMO

MATSHWAO: 100

Pampiri ena e na le maqephe a 14.

KAROLO YA A: MOQOQO**Ditaelo ho motshwayi:**

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka sehlooho se le SENG FEELA karolong ya A, mme a ngole ka dihlooho tse PEDI karolong ya B.
- Karolo ka nngwe e na le ruburiki ya yona.
- Sebedisa diruburiki tseo o di fuweng bakeng sa ho tshwaya tema ka nngwe.
- Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa tema ya hae.
- Ha mohlahlobuwa a **tswile lekoteng** nehelanong, etsa tsena tse latelang:
 - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho fella kगतong ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa tshebediso ya puo ho fella kगतong ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa sebopeho ho fella kगतong ya pele feela.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya moqoqo:

Sehella lentswe kapa polelo e fosahetseng mola, o be o bontshe mofuta wa phoso hodima lentswe/polelo ka ho sebedisa matshwao ana a latelang:

- /** bakeng sa ho arola mantswa a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;
- , +** bakeng sa ho kopanya mantswa a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;
- mn** bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;
- mp** bakeng sa mopeleto o fosahetseng;
- mt** bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo a fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;
- p** bakeng sa puo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;
- ^** bakeng sa lentswe kapa karolwana ya lentswe e siilweng dipakeng tsa mantswa a mang;
- //** bakeng sa ho arola diratswana.

KAROLO YA A: MOQOQO**POTSO 1**

1.1 *Wa tla wa ba motle mokete wa kabo ya dikgau!: Moqoqo wa phetelo/ o hlalolang.*

- Moqoqong ona mohlahlobuwa o pheta taba e sehloohong ka tsela e kgodisang e bileng e hlakisa ditaba hantle.
- Ditaba tsa hae di lokela ho ba ketane ya diketsahalo, mme e be diketsahalo tse kgolwehang leha di theilwe hodima kgopolotaba.
- Moqoqo ona o hlalosa diketsahalo tsa boiqapelo, empa tse kgolwehang.
- Temana ya selelekela e lokela ho hohela thahasello ya mmadi.
- Boholo ba ditaba tsa moqoqo ona di atisa ho ngolwa ho lekgate lefethile le lephethi.
- Qetello e sa tlwaelehang, e kgahlisang e phethela ha monate.
- Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:
 - a hlalose sebaka moo mokete o neng o tshwaretse teng;
 - a bue ka nako eo ketsahalo ena e neng e etsahala ka yona;
 - a hlalose tsamaiso ya ditaba tsa mohla letsatsi leo;
 - a bolele hore yena kapa motho e mong o ile a fumantshwa kgau ya mofuta ofe;
 - a hlalose maikutlo ao a ileng a ba le wona ha a ne a fumana kgau eo, kapa a bohile ha e mong a fumana kgau;
 - a ka bua ka mokete wa dikgau oo a neng a o bohile thelevesheneng kapa kae feela;
 - a ka bua ka batho bao a ba boneng ba Abelwa dikgau;
 - a ka bua ka hore kgau ka nngwe e ne e le ya eng;
 - a ka bua ka mokete wa ditumediso/dikapeso o akgang kabo ya dikgau tse kang disetifikeiti, mehope le dimpho ka kakaretso.

[Motshwayi a tataiswa ke moralo wa mohlahlobuwa].

[50]

1.2 *Mathata a bakwang ke ho ba hole ha dikolo tseo bana ba kenang ho tsona: Moqoqo o hlalolang*

- Moqoqo ona o hlalosa diketsahalo tsa nnete tse amang sehlooho.
- Mohlahlobuwa a ngole ditaba tsa hae jwalo ka ha eka o ne a le teng, mme o a di tseba.
- Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:

Mohlahlobuwa a ka hlalosa mathata a bakwang ke ho dula hole le sekolo seo a kenang ho sona:

 - ho tshwarwa ke dikebekwa, dipeto, dipolao ho tswa sekolo pele ho nako;
 - a ka hlalosa mathata a ka bakwang ke ho tsamaya tsela e telele e etsang hore a fihle sekolong ka mora nako, a bile a kgathetse, le ho kgutlela lapeng letsatsi le se le diketse.
 - a ka hlalosa mathata a bakwang ke dipalangwang tseo ba di palamang ha ba ya sekolong;
 - a ka hlalosa mathata a bakwang ke maemo a mpefetseng a lehodimo a kang dipula, motjheso, mohatsela jj;

- a ka hlalosa mokgwa oo bana ba iphumanang ba wetse marabeng a ho sebedisetswa merero e mebe e kang ho qhekanyetswa (mohl: marato a fosahetseng, tshebediso ya dithethefatsi le tse ding)
- a ka hlalosa mathata a ka bang teng ha bana ba dula hole le malapeng moo ba sa kgalemelwang ke batswadi (a kang ho iphumana ba se ba ithwetse, ba kene bonokwaneng, ba itaola, ba se ba kula, ba inyadisa jj).

[Motshwayi a tataiswa ke moralo wa mohlahlobuwa].

[50]

1.3 *Setumo le leruo la tjhelete di ka ba le ditlamorao tse ntle le tse mpe bophelong ba motho: Moqoqo o sa tshhehetseng lehlakore*

- Mofuteng ona wa moqoqo mohlahlobuwa o sekaseka sehlooho, e be o nehelana ka dintlha tse tshhehetsang le tse hanyetsanang le sona.
- Moqoqo ona ha o nke lehlakore, mme sepheo sa wona ke ho nehelana ka maikutlo mahlakoreng ka bobedi a sehlooho.
- Dintlha tse tshhehetsang le tse hanyetsanang di lokela ho lekalekana kapa di batle di lekana, ho se lehlakore le phahamiswang ho feta le leng.
- **Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:**
 - mohlahlobuwa o lokela ho ba le kutlwisiso ya hore ebe motho ya tummeng ke ya jwang, mme a hlalose;
 - a ka bua ka mesebetsi kapa diketso tse ka fang motho setumo, mme e ka ba tse ntle kapa tse mpe;
 - o **diketso tse ntle:** a ka bua ka ketso tse ntle tse ka etswang ke motho ya tummeng tse jwalo ka: ho kenya letsoho ntshetsopeleng ya setjhaba ka kakaretso,
 - o ho etsa mesebetsi e kgahlisang, ebile e bontsha ho tsotella ba bang ntle le tefo, ka boitelo;
 - o bokgoni ba ho amohela mefokolo ya ba bang;
 - **diketso tse mpe tseo a ka di etsang:** a ka boela a bua ka diketso tse mpe tse kang:
 - o tsa ho kgella batho ba bang tlase;
 - o ho inahanela a le mong;
 - o ho sa tsotelle maikutlo a batho ba bang;
 - o ho nkela batho ding tsa bona ka bonokwane;
 - o ho bolaya kapa ho beta batho;
 - o tshebediso e mpe ya dithethefatsi;
 - o ho hweba ka bana hore e be makgoba;
 - o ho ba moetapele wa lemulwana la dinokwane.
 - o diretlo bakeng sa ho itiisa
- **diketso tse mpe tseo a ka di etswang:**
 - Ho senyetswa ke setjhaba
 - Ho ba tlasa kgatello/tshusumetso

[Mohopolo wa sehlooho: Motshwayi a tataiswa ke moralo wa mohlahlobuwa].

[50]

1.4 *Seo ke ratang ho ithutela sona ha nka fuwa monyetla wa ho ya yunivesithing: Moqoqo o tebisang maikutlo*

ona ke moqoqo wa boimamelo, oo ho ona mongodi a hlahisang maikutlo a hae hodima sehlooho, a se nahanisisa ka botebo.

- mongodi o nahana ka ntlha e sehloohong ebe o fana ka maikutlo le mehopolu ya hae.
- mehopolu/menahano/maikutlo a hlahiswang a lokela ho bontsha ho ba le seabo ha mongodi.
- **Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:**
 - dithuto tseo a di etsang;
 - seo a lokelang ho se etsa ho nnetefatsa hore o tla atleha dithutong;
 - kamoo a sebeditseng kateng ditlahlobong tsa mahareng a selemo;
 - dithahasello le ditabatabelo tsa hae bophelong;
 - a ka bua ka makala a thuto ao a batlang ho a latela le menyetla e ka tliswang ke ona;
 - a ka bua ka mabaka a bakang hore a batle ho ithutela lekala le itseng; a ka bua ka ditsha tsa thuto moo makala/lekala lena le ka fumanwang teng.

[Motshwayi a tataiswa ke moralo wa mohlahlobuwa].

[50]

1.5 *Thelevishene e na le tshusumetso e ntle batjheng. Moqoqo wa kgang*

- Moqoqo ona ke wa kgang. Mohlahlobuwa o kgetha lehlakore, mme o tsepama dintlheng tse dumellanang kapa tse hanyetsanang le sehlooho, ho ka moo a kgethileng kateng.
- Mohlahlobuwa a hlahise ntlhakemo ya hae, mme a e tshehetse ka mabaka a utlwahalang;
- Ntlhakemo ya mohlahlobuwa e lokela ho hlaka ka nako tsohle.
- Disebediswa tsa bonono tse fapaneng le mawa a tshusumetso di lokela ho sebediswa.
- **Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:**

Dintle

- ho behwa leseding ka ditaba tse fapaneng tsa naha le tsa matjhabeng
- mefuta ya ditshwantsho tse fanang ka thuto (SABC: Heartlines, Soul City le tse ding);
- thuto e ka fumanwang ditshwantshong;
- kgohelo ya maikutlo e ka bakang hore mohlahlobuwa a lakatse ho ba sebakadi sa ditshwantsho;
- kgohelo ya maikutlo e ka bakang hore mohlahlobuwa a lakatse ho ba mongodi wa ditshwantsho;
- thuto e fumanwang mananeong a dithuto a kang Takalani Sesame, Bonisanani, Siyayinqoba, Matric Uploaded, Open Varsity le a mang.
- thuto e fumanwang dipapatsong tse fapaneng bakeng sa ho ithuta mokgwa wa ho bapatsa;
- botle bofe kapa bofe boo mohlahlobuwa a bo bonang thelevisheneng, mme a tshehetsa ka mabaka a utlwahalang.

Dimpe

- mefuta ya ditshwantsho tse ka bang le kgahlamelo e mpe batjheng (SABC: Yizo-Yizo, Zone 14 le tse ding);
- tshitiso dithutong e bakwang ke ho hloka nako ya ho etsa mosebetsi wa sekolo nakong eo ba bohileng thelevishene;
- ho ithuta ditaba tse amanang le thobalano ba sa le banyane dilemong ka ho shebella ditshwantsho tse hlahisang le ho bua ka thobalano (Immanuel) kapa tsa batho ba tsotseng;
- tshebediso ya puo e hlohlontshang ditsebe;
- mananeo a ka bang le kgahlamelo e mpe a kang Cheaters le mananeo a boloi le dikanaleng tsa mmimo tse kang Channel O le a mang.

[Motshwayi a tataiswa ke moralo wa mohlahlobuwa].

[50]

1.6 **Setshwantsho: Moqoqo wa mofuta ofe kapa ofe.**

Moqoqong ona mohlahlobuwa o boha setshwantsho, mme a hlalose kapa a phete ka seo a se bonang ka tsela e kgodisang e bileng e hlakisa ditaba hantle. Moqoqo ona o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe, ho latela moelelo oo a o fumanang ka setshwantsho.

1.6.1 • **Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:**

- mohlahlobuwa a ka bua ka mesebetsi ya merafong/ya batho ba ahang matlo/batho ba sebetsang ha mmasepala/ba sebetsang Telkom/Eskom mme a bolele hore baetapele ba bona ba ba fa ditaello pele ba kena kgabong;
- a ka bua ka dikopano moo basebetsi ba ntshang ditsetlebo tsa bona;
- a ka bua ka nako ya pele le ya ka mora mosebetsi moo basebetsi ba hlalolang tsa tshebetso ya bona ya letsatsi leo;
- a ka hlalosa mathata ao basebetsi ba teanang le ona mesebetsing ena, a mabapi le maemo le tshireletso eo basebetsi ba e hlokanang mesebetsing;
- a ka bua ka bomme maemong/ditulong tsa boetapele mesebetsing e neng e etswa ke bontate feela mehleng ya kgale.

[50]

[Motshwayi a tataiswa ke moralo wa mohlahlobuwa].

1.6.2 **Setshwantsho: Moqoqo wa mofuta ofe kapa ofe.**

Moqoqong ona mohlahlobuwa o boha setshwantsho, mme a hlalose kapa a phete ka seo a se bonang ka tsela e kgodisang e bileng e hlakisa ditaba hantle. Moqoqo ona o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe, ho latela moelelo oo a o fumanang ka setshwantsho.

- **Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:**
 - mohlahlobuwa a ka bua ka dibini tseo a di tsebang le ka mofuta wa mmimo oo a o tsebang;
 - a ka bua ka mefuta e fapaneng ya diletswa tsa mmimo;
 - a ka bua ka mekete e fapaneng ya mmimo e tshwarwang

- 1.6.2
- ya mmino e tshwarwang sebakeng seo a phelang ho sona;
 - a ka bua ka botle le bobbe ba ho ba sebini;
 - a ka bua ka kamoo a batlang ho ba sebini kateng;
 - a ka bua ka ho latela mmino e le lekala la thuto.

[Motshwayi a tataiswa ke moralo wa mohlalobuwa].

[50]

1.6.3 **Setshwantsho: Moqoqo wa mofuta ofe kapa ofe.**

Moqoqong ona mohlalobuwa o boha setshwantsho, mme a hlalose kapa a phete ka seo a se bonang ka tsela e kgodisang e bileng e hlakisa ditaba hantle. Moqoqo ona o ka ngolwa ho tswa lehlakoreng lefe kapa lefe, ho latela moelelo oo a o fumanang ka setshwantsho.

• **Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:**

- mohlalobuwa a ka bua ka dihlahiswa tse ka etswang ka jwang tse kang ditulo, ditafole, dikatiba, meseme, mafielo le tse ding tsa ngata;
- a hlalose kamoo jwang bo ka sebediswang bakeng sa ho rulela matlo;
- a bue ka mesebetsi ya jwang ka kakaretso e kang ya ho etsa furu ya diphoofolo;
- a bue ka mekgwa eo jwang bo ka thibelang kgoholeho ya mobu kateng;
- a bolele le hore ha bo se bo omme bo ka baka ho tjha ha hlaha ka mokgwa o jwang.
- a ka bua ka ho hloka mesebetsi mme a bontshe kamoo motho a ka iketsetsang mesebetsi ka matsoho a hae kateng;
- a ka bua ka bokgoni ba bomme/batho ba ho etsa dihlahiswa tsa matsoho;
- a ka bua ka ntlafatso ya moruo wa naha/seabo sa bomme moruong le kgohedi ya bohahlaudi.

[Motshwayi a tataiswa ke moralo wa mohlalobuwa].

[50]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 50

ELA HLOKO:

- Sebedisa ruburiki ena ka nako tsohle ha o lekanyetsa meqoqo (Pampiri ya 3, KAROLO YA A).
- Matshwao a 0–50 a arotswe ho ya ka dikgato tse 5 tsa ditlhaloso tsa phihlello.
- Lekgetheng la Dikahare, Puo le Setaele, tlhaloso e nngwe le e nngwe ya phihlello e arotswe habedi ho hlakisa boemo bo hodimo le boemo bo tlase; boemo bo bong le bo bong bo na le tlhaloso ya bona.
- Lekgetha la Sebopeho lona ha le a arolwa ka bokgoni bo nang le boemo bo hodimo le bo tlase.

**KAROLO YA A: RUBURIKI YA HO LEKANYETSA MOQOQO – (MATSHWAO A 50)
SESOTHO PUO YA LAPENG (HL) - SLKT**

Makgetha a ho lekanyetsa	5. Phihlollo e babatsehlang	4. Phihlollo e supang bokgoni	3. Phihlollo e mahareng	2. Phihlollo ya motheo feela	1. Phihlollo e haellang
DIKAHARE LE MORALO Tshekatsheko ya sehlooho: tlhophiso ya mehopolole le dintlha, kelohlolo ya baamohedi ba ditaba, maikemisetsa le maemo	28-30	22-24	16-18	10-12	4-6
	- nehelano e bontshang kutlwisiso e babatsehlang ya sehlooho e supang bokgoni bo ikgethang; - mehopolole e bontsha boqhetseke, e phepeta monahano mme ke e sutsiseng; - e hlophisitswe hantle ka tsela e ikgethang/babatsehlang mme e momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo.	- nehelano e ralehileng hantle haholo; - mehopolole e tsamaellana le sehlooho ka botlalo, e a kgahlisa mme e na le bopaki ba mehopolole e sutsiseng; - o hlophisitswe hantle haholo ka tsela e ikgethang mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo	- nehelano ke e kgotsofatsang dithokeho; - mehopolole e momahane ka tsela e kgotsofatsang le e kgodisang; - o hlophisitswe ka tsela e utlwisisehang mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo	- nehelano e momahane mona le mane; - mehopolole ke e seng ya boiqapelo mme e sa hlakang; - ho na le bopaki bo seng bokae ba tlhophiso le momahano ya nehelano	- nehelano e tswile lekoteng ho hang; - mehopolole ke e sa tsepamang e dubakaneng; - ha e utlwahale mme dintlha di a phetakakwa; - ha e a hlophiswa ka tshwanelo le momahano ha e yo.
Matshwao a: 30	25-27	19-21	13-15	7-8	0-3
	- mosebetsi o tswileng matsoho le ha o haellwa ke dintlha tse ikgethang tsa moqoqo o babatsehlang; - mehopolole ke e sutsiseng mme e bontsha boqhetseke; - o hlophisitswe hantle ka tsela e bontshang bokgoni mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo	- Nehelano e radiiweng hantle - mehopolole ke e loketseng mme e thahasellisang - o hlophisitswe hantle ka tsela e ikgethang mme o momahane ka tshwanelo ho kenyeditse selelekela, mmele le qetelo	- nehelano e a kgotsofatsa le ha e sa hlaka mona le mane; - mehopolole e momahane le ho kgodisa ka tsela e mahareng; - ho na le tlhophiso le momahano e itseng ho kenyeditse le selelekela, mmele le qetelo.	- nehelano boholo e tswile lekoteng; - mehopolole ha e a momahana ka tshwanelo mme e a lahlehisa; - nehelano ha e na bopaki ba tlhophiso le momahano;	- boiteko ha bo yo ba ho arabela sehlooho; - mehopolole e tswile lekoteng ka ho phetahala, ha e a nepahala; - nehelano ha e a tsepama sehloohong, mme e dubakane.
PUO, SETAELE LE TOKISO YA DIPHOSO Sehlo, rejisetara, setaele, tlhophiso ke tse lokelang sepheo/tshusumetso le maemo; Kgetho ya mantswa Tshebediso ya puo le tlwaelo, matshwao a ho bala le mopeleto	14-15	11-12	8-9	5-6	0-3
	- sehlo, rejisetara, setaele tlhophiso le di loketse sepheo ka tsela e babatsehlang, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo; - tshbediso ya hae ya puo e a ikgetha, mme e bontsha boitshupo ka tsela e tsotshang - o sebedisitse sehlo se matla mme se susumetsang ka tsela e ikgethang - o batla o hloka diphoso tsa puo le tsa mopeleto; - o radiilwe ka bokgoni bo tsotshang.	- sehlo, rejisetara, setaele le tlhophiso le di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo haholo; - tshbediso ya puo e matla mme ho sebedisitse sehlo se loketseng ka nako tsohle; - boholo ba mosebetsi ha o na diphoso tsa tshbediso ya puo le mopeleto; - o radiilwe hantle ka tshwanelo	- sehlo, rejisetara, setaele le tlhophiso le di loketse sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo; - tshbediso ya puo ke e loketseng, mme e fetisa moelelo ka tshwanelo; - puo ya bonono ke e loketseng mme e sebedisitse ka tshwanelo; - sehlo se sebedisitse ka tshwanelo; - o radiilwe ka tsela e mahareng feela	- sehlo, rejisetara, setaele le tlhophiso ha di di lokela sepheo, baamohedi ba ditaba mmoho le maemo; - tshbediso ya puo ke e loketseng, mme e fetisa moelelo ka tshwanelo; - puo e sebedisitse feela ka tsela ya motheo; - sehlo mmoho le moelelo o hlalishang ke tema ke tse sa lokelang - ho sebedisitse tlhophiso ya motheo feela.	- puo e sebedisitse ha se e utlwisisehang; - sehlo, rejisetara, setaele le tlhophiso ha di a lokela baamohedi ba ditaba, sepheo le maemo; - tshbediso ya tlhophiso e haellang haholo hoo nehelano e sa utlwisisehang;
Matshwao a: 15	13	10	7	4	
	- tshbediso ya puo ke e nepahetseng mme e susumetsang sehlo sa tema - o batla o hloka diphoso tsa puo le tsa mopeleto; - o radiilwe ka bokgoni bo tsotshang;	- tshbediso ya puo ke e sefutho mme e loketseng maemo; - sehlo ke se matla mme se loketseng; - ho na le diphoso tse seng kae tsa puo le tsa mopeleto; - o radiilwe hantle;	- tshbediso ya puo ke e kgotsofatsang le ha ho na le ho sa tsamaellana mona le mane; - kakaretso sehlo ke se loketseng le ha puo ya bonono e le e haellang;	- puo ke ya motheo feela mme e sebedisitse ka tsela e haellang; - popeho ya dipolelo ke e tshwanang e se nang motswako; - tlhophiso e haella haholo feela.	
SEBOPEHO Makgetha a tema: popeho ya dipolelo le kgodiso ya diratswana le bolele bo hlokehang.	5	4	3	2	0-1
	- kgodiso ya sehlooho ke e babatsehlang; - katoloso ya dintlha ke e ikgethang; - dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e ikgethang.	- dintlha ke tse loketseng mme tse hodisang sehlooho; - momahano e bopilwe ke e supang bokgoni; - dipolelo le diratswana di loketse nehelano mme di fapafapanngwa ka tshwanelo;	- dintlha tse loketseng di hodisa sehlooho ka tsela e mahareng; - dipolelo le diratswana di bopilwe ka tsela e mahareng; - moqoqo o ntse o hlalisa moelelo;	- tse ding tsa dintlha ke tse utlwahalang; - dipolelo le diratswana di na le diphoso - moqoqo o a utlwisiseha le ha o le diphoso.	- dintlha tsa bohlokwa di a haella; - dipolelo le diratswana tse hlalishang ke tse fosahetseng; - moqoqo ha o na moelelo o lebeletsweng.
Matshwao a: 5	45-30	33-40	23-30	13-20	0-10
MATSHWAO					

SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:

Makgetha a tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare le Moralo	30	DM =
Puo le Setaele le Tokiso ya diphoso	15	PST =
Sebopeho	05	Seb =
Matshwao ohle	50	

KAROLO YA B: DITEMA TSA KGOKAHANANO**Ditaelo ho motshwayi:**

- Mohlahlobuwa o lokela ho ngola ka dihlooho tse PEDI karolong ena.
- Ha mohlahlobuwa a tswile lekoteng nehelanong etsa tsena tse latelang:
 - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa dikahare ho fella kगतong ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa tshebediso ya puo ho fella kगतong ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a abelwe matshwao bakeng sa sebopeho ho fella kगतong ya pele feela.
 - Mohlahlobuwa a etse moralo bakeng sa ditema tsa hae.

Tataiso bakeng sa ho tshwaya tema e telele:

- Sehella lentswe kapa polelo e fosahetseng mola, o be o bontshe mofuta wa phoso hodima lentswe/polelo ka ho sebedisa matshwao ana a latelang.

/ bakeng sa ho arola mantswa a ngotsweng a kopantswe empa a lokela ho arolwa;

—, + bakeng sa ho kopanya mantswa a arohantsweng empa a ngolwa a kopane;

mn bakeng sa mongolo (*orthography*) o fosahetseng;

mp bakeng sa mopeleto o fosahetseng;

mt bakeng sa tshebediso ya matshwao a puo a fosahetseng kapa moo ho hlokehang letshwao la puo;

p bakeng sa puo e sa sebediswang ka nepo kapa ka tshwanelo/tlwaelo;

^ bakeng sa lentswe kapa karolwana ya lentswe e siilweng dipakeng tsa mantswa a mang;

// bakeng sa ho arola diratswana

POTSO YA 2**2.1 Lengolo la semmuso la tletlebo
Sebopeho**

- Diaterese di pedi.
- Aterese ya mongodi wa lengolo e ngolwa ho tloha mahareng a leqephe ho leba ka letsohong le letona, e nto latelwa ke letsatsi, kgwedi le selemo, feela jwalo ka lengolo la setlwaedi.

ELA HLOKO: Tsela e nepahetseng ke ya hore aterese le letsatsi/mohla di lokela ho ngolwa di arohane. Ha mohlalobuwa a ngotse aterese le letsatsi/mohla di kopane, ho se be le kotlo eo a e fuwang.

- Aterese ya ya ngollwang (moamohedi) e ngolwa ka letsohong le letshehadi. Aterese ya moamohedi e qalwa ka maemo a tshebetso a ya ngollwang.
- Tlase aterese ke tumedisio (monghadi, mofumahadi kapa mofumahatsana). Ha mohlalobuwa a ngotse tumedisio ka dikgutsufatso, e amohelwe.
- Tlase tumedisio ho ngolwa mola wa sehlooho – o totobatsang sepheo sa lengolo leo.

ELA HLOKO: Ha sehlooho se ngotswe ka ditlhaku tse nyane, se sehellwe mola. Ha se ngotswe ka ditlhaku tse kgolo se se ke sa sehella mola.

Ha mohlalobuwa a ngotse sehlooho ka ditlhaku tse nyane empa a sa sehella mola, a se ke a fuwa kotlo.

- Ka mora mola wa sehlooho ho ngolwa seratswana sa selemekela (sa pele) seo e leng qaleho ya ditaba.
- Ditaba di ntshetswa pele diratswaneng tse latelang;
- Seratswana sa ho qetela se phethela ditaba tsa mongodi;
- Seratswana se seng le se seng ke se matlafatsang mahlakore a fapaneng a taba eo ho buuwang ka yona. Ho siuwe mola pakeng tsa diratswana.
- Qetelo le yona e be ya semmuso, mme e ka ngolwa tjena: 'Ka botshepehi' 'Ka boikokobetso' jj.
- Ya ngolang lengolo o lokela ho ngola lebitso la hae ka botlalo ka mora qetelo, ebe o a saena ka mora lebitso leo.

Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:

- sepheo seo lengolo le ngolwang ka sona – ho tletleba ho mosuwelohoo;
- a mo fe dikeletso tse mabapi le ditharollo tseo a ka bang le tsona maamong ana a ditaba.

[25]**2.2 Puo
Sebopeho**

- Selemekela e be se hohelang mme mohlalobuwa a fane ka mabaka a hore ke hobaneng ha a nehelana ka puo.
- A ele hloko mofuta wa moketjana oo a ilong ho nehelana ka puo ho wona.
- A ele hloko baamohedi ba ditaba - ke batho ba baholo, matitjhere le batjha.

- A hlophise le mokgwa oo a tlang ho nehelana ka puo ka wona.

Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:

- mohlalobuwa a ka qala pele ka ho leboha sebaka seo a se fuwang;
- a bue ka melemo eo ba e unneng ho mosuwehlooho;
- a bontshe kamoo ba tlo lahlehelwa kateng ha mosuwehlooho a se a le siyo;
- a lakaletse mosuwehlooho katleho le mahlohonolo bophelong ba hae ba phomolo.

[25]

2.3

Inthaviu**Sebopeho**

- Inthaviu ke tema e hlophisitsweng e ngolwang ho hlahisa puisano e teng dipakeng tsa batho ba babedi kapa ho feta.
- Inthaviu e ngolwa ka mehla e le ho puosebui, empa matshwao a di-a-bulwa-di-a-kwalwa (“...”) ha a sebediswe puisanong eo. A ka sebediswa ha feela ho qotswa.
- Lebitso la sebui le ngolwa ka letsohong le letshehadi la leqephe le bile le latelwa ke letshwao la kgutlopedi.
- Polelo e nngwe le e nngwe e lokela ho ba karabelo ya polelo e sa tswa buuwa.
- Sehlo ho puo tse sebediswang di tla itshetleha kamanong ya dibui le seo ho buuwang ka sona.

Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:

- polelo ya sehlooho e lokela ho ngolwa qalong ya inthaviu
- ka mora polelo ya sehlooho ho latela selekela pakeng tsa dibui moo mmotsi a botsang motsamaisi wa seteishene sa mapolesa ka katleho eo ba e fihlelletseng tshebetsong ya bona;
- a hlahise maemo ao ho ona a fatisang mmotsuwa ka ho mmotsa dipotso tse amanang le tshebetso ya bona ya ho tshwara dinokwane;
- a hlahise dikarabelo tsa mmotsuwa ka tsela e tobang potso ka ho otloloha;
- a ka qetella ka ho ngola teboho e etswang ke mmotsi .

[25]

2.4

Atikele e yang koranteng**Sebopeho:**

Atikele ke mofuta wa tema ya kgokahano e tsamaisang tlhahisoleseding.

- Sehlooho se matla se hohelang mahlo a mmadi.
- Lebitso la moqolotsi le sebaka moo atikele e ngoletsweng.
- E arolwa ka dikholomo.
- Ho ka siiwa mola pakeng tsa diratswana kapa seratswana sa qallwa harenzana.
- Ditaba di hlahiswa ka sebopeho sa **phiramite** e shebisitsweng tlase.
- Seratswana se lelekelang ke kgutsufatso ya ditaba tsa atikele.
- Ntlha ka nngwe e namiswa seratswaneng sa yona.
- Sehlo se hloke tshekamelo, ka ho se hlahise maikutlo a mongodi.
- Atikele e ngolwa e le sebopehong sa mmuuwa jk yena, bona, yona, tsona jj.
- Tshebediso ya mabitso a batho e eketsa bonnete ba ditaba tseo ho ngolwang ka tsona.

Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:

- mohlalobuwa o lokela ho bua ka se setle se entsweng ke sebini sena se kopantseng batjha ba sa keneng sekolo;
- a totobatse dintho tse mpe tseo a phemisitseng batjha ho tsona jwalo ka ho itahlela bonokwaneng le dithethefatsing;
- a totobatse melemo e tlang ho unwa ke batjha bana.

[25]

2.5 **Nalane ya tsa bophelo ba mofu/Obitjhuari**
Sebopeho

Ena ke tema eo ho yona ho ngolwang ka ditaba tse amanang le mofu.

- Ke tema e ngolwang ka diratswana;
- Seratswana ka seng se bua ka mohopolo o itseng wa sehlooho o amang tsa bophelo ba mofu;
- E sebedisang lekgathe lefetile ebile ho sebediswa puopehelo;

ELA HLOKO: Ha mohlalobuwa a ngotse obitjhuari eka ke yena ya ingollang yona, a fuwe kotlo dikahareng.

Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang:

- Mofu ke mang, wa ha mang;
- Tlhaho ya hae: sebaka moo a hlahetseng teng, letsatsi la tswalo le selemo;
- Tsa kgolo ya mofu: dithuto, mosebetsi le lenyalo (ebang di ameha);
- Tsa lefu la hae: letsatsi le mokgwa oo a hloka hlahetseng ka wona;
- Bao a ba siyang;
- Dithoko tsa seboko sa hae.

[25]

2.6 **Tekolokakaretso**
Sebopeho

- Ena ke tema e kang kgutsufatso, mme e hlahisa maikutlo a akaretsang a motho ka seo a se lekolang.
- E ngolwa e hlahisa ntlhakemo ya mongodi.
- Ntlhakemo ya mongodi e lokela ho hlahisa mahlakore ka bobedi, tse ntle le tse mpe tsa seo a ngolang ka sona.
- Hangata e sebedisa dipolelo tse ho lekgathe lejwale, makgethi le mantswa a utullang puo ya maikutlo ka tshwanelo.
- Ntlhakemo e lokela ho tshehetswa ka mehlodi e tshepahalang.
- Pheletsong ho hlahiswa maikutlo a ahlolang.

Dikahare tse lebelletsweng e ka ba tsena tse latelang;

- mohlalobuwa a ngole selelekela se sekgutshwanyane;
- a fane ka sehlooho sa buka;
- a fane ka lebitso la mongodi;
- a hlalose dikahare tsa buka ka tsela e utlwisisehang e bileng e hlakile;
- a hlalose molaetsa/thuto eo a e ithutileng yona bukeng eo;
- Ha mohlalobuwa a ngotse ka e nngwe ya dibuka tse balwang, tema e amohelwe mme a se fuwe kotlo.

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B (25 x 2):****50****MATSHWAO OHLE:****100**

RUBURIKI YA HO LEKANYETSA TEMA YA KGOKAHANO – SESOTHO PUO YA LAPENG [MATSHWAO A 25]

Makgetha a ho leknyetsa	Phihlello e babatsehang	Phihlello e supang bokgoni	Phihlello e mahareng	Phihlello ya motheo feela	Phihlello e haellang
DIKAHARE, MORALO LE SEBOPEHO (Nehelano le mehopollo) Ho rala, ho hlophisa mehopollo. Kelohlolo ya maikemisetso, baamohedi ba ditaba, le maemo MATSHWAO A 15	13–15 -Nehelano e babatsehang ya sehlooho e supang bokgoni bo ikgethang -Mehopollo e matla e butswitseng -Tsebo e batsi ya makgetha a mofuta ona wa tema -Nehelano ha e kgere e tsepame sehloohong -Mehopollo le dikahare ke tse momahaneng -Dintlha tsohle di tshhehetsa sehlooho mme di hlalositse ka botebo -Sebopeho ke se nepahetseng	10–12 -Nehelano e ntle haholo e bontshang tsebo e ntle ya makgetha a mofuta ona wa tema -Nehelano ha e kgere e tsepame sehloohong -Mehopollo le dikahare ke tse momahaneng, tse hlalositse ka botebo, mme dintlha di tshhehetsa sehlooho -Sebopeho ke se loketseng se nang le diphoso tse mmalwa	7–9 -Nehelano e lekaneng e bontshang tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema -Nehelano ha e a tsepama sehloohong ka ho phethahala ho na le ho kgera ho itseng -Mehopollo le dikahare di na le momahano e amohelehang -Ke dintlha tse itseng feela tse tshhehetsang sehlooho -Ka kakaretso sebopeho ke se loketseng empa se nang le diphoso tse itseng	4–6 -Nehelano ya motheo e bontshang tsebo ya makgetha a itseng feela a mofuta ona wa tema -Nehelano e na le tsepamo e itseng feela sehloohong empa e a kgera -Mehopollo le dikahare ha se ka mehla di momahaneng -Sehlooho se tshhehetsa ke dintlha tse itseng feela -Sebopeho se fofo feela, mme se na le bohlotso bo boholo	0–3 -Nehelano e totobatsa kgaello ya tsebo ya makgetha a mofuta ona wa tema -Moelelo o nyotobetswa ke ho kgera ho hoholo -Mehopollo le dikahare ha di na momahano -Ke dintlha tse mmalwa haholo tse tshhehetsang sehlooho -Ha ho na boiteko bo entsweng ho sebedisa sebopeho se nepahetseng
PUO, SETAELE LE HO HLAOLA DIPHOSO Sehalo, rejistara, setaele, maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo. Tshebediso ya puo, tlwaelo ya tshebediso ya puo, kgetho ya mantswe, matshwao a puo le mopeleto MATSHWAO A 10	9–10 -Sehalo, rejistara, setaele, le tlotlontswe di loketse ka ho fetisisa maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Tshebediso ya puo e nepahetse e bile e bopehile hantle -Nehelano ha e na diphoso	7–8 -Sehalo, rejistara, setaele, le tlotlontswe di loketse ka ho fetisisa maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Ka kakaretso tshebediso ya puo ke e nepahetseng e bileng e bopehile hantle -Tshebediso ya tlotlontswe e ntle haholo -Nehelano boholo ha e na diphoso	5–6 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe di loketse maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Nehelano e na le diphoso tse itseng tsa tshebediso ya puo -Tshebediso ya tlotlontswe ke e lekaneng -Diphoso ha se tse nyotobetsang moelelo	3–4 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe ha di a lokela maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo hantle -Tshebediso ya puo e fosahetse e bile e tletse diphoso tse ngata -Tshebediso e seng kae ya tlotlontswe -Moelelo o nyotobetse	0–2 -Sehalo, rejistara, setaele le tlotlontswe ha di dumellane le maikemisetso, baamohedi ba ditaba le maemo -Nehelano e tletse diphoso e dubakane -Tlotlontswe ha e dumellane le maemo -Moelelo o nyotobetse haholo
MATSHWAO	22–25	17–50	12–15	7–10	0–5

SENOTLOLO SA HO TSHWAYA:

Makgetha a Tekanyetso	Matshwao	Senotlolo
Dikahare, Moralo le Sebopeho	15	DMS. =
Puo, Setaele le Tokiso ya diphoso	10	PST =
Matshwao ohle	25	